

Hólmanes

Stjórnunar- og verndaráætlun 2017-2026

Nóvember 2016

UMHVERFISSTOFNUN

Efnisyfirlit

AÐGERÐAÁÆTLUN 2016 – 2020	3
1. INNGANGUR	4
1.1. Leiðarljós.....	4
1.2. Eignarhald og umsjón	5
1.3. Lagalegur og stjórnsýslulegur rammi	5
1.4. Verndargildi og verndarflokkur	5
2. LÝSING Á SVÆÐINU	6
2.1. Mörk svæðanna.....	6
2.1.1. Tengsl við grannsvæði	6
2.2. Náttúruminjar	6
2.2.1. Jarðminjar.....	6
2.2.2. Gróður	7
2.2.3. Dýralíf	7
2.3. Menningarminjar.....	8
2.4. Landnotkun.....	8
2.5. Ferðaþjónusta og útivist.....	8
2.6. Innviðir og mannvirki.....	8
2.6.1. Vegir og vegslóðar	9
2.6.2. Stígar, gönguleiðir og skilti	9
2.7. Rannsóknir og vöktun	9
2.8. Kynning og fræðsla	10
3. MARKMIÐ, STEFNA OG LEIÐIR	11
3.1. Náttúruminjar	11
3.1.1. Jarðminjar.....	11
3.1.2. Gróður	11
3.1.3. Dýralíf	12
3.2. Menningarminjar.....	12
3.3. Landnotkun, ferðaþjónusta og útivist	12
3.4. Innviðir og mannvirki.....	13
3.4.1. Stígar og gönguleiðir.....	13
3.4.2. Skilti	14
3.4.3. Sorp og sorphirða	14
3.4.4. Rekstur, landvarsla og eftirlit með innviðum	14
3.5. Rannsóknir og vöktun	14
3.6. Kynning og fræðsla	15
3.7. Mönnuð og ómönnuð loftför.....	15
HEIMILDIR	16
VIÐAUKI I	17
VIÐAUKI II.....	19

Aðgerðaáætlun 2017 – 2021

Kafla þessi er forgangsröðun þeirra aðgerða Umhverfisstofnunar sem brýnast er að grípa til svo að verndargildi friðlands og fólkvangs í Hólmanesi haldist. Aðgerðir þessar styðja við leiðarljós og framtíðarsýn svæðisins. Neðangreindar aðgerðir eru áætlaðar með fyrirvara um að fjármagn til framkvæmda fáiist hverju sinni. Umhverfisstofnun er ábyrgðaraðili neðangreindra aðgerða.

Árlega

- ✓ Vörður séu reglulega upprættar í samvinnu við Fjarðabyggð.
- ✓ Slá skal lúpínu í Hólmanesi í samvinnu við Fjarðabyggð.
- ✓ Huga skal að lagfæringum á stígum og öðrum innviðum.

2017

- ✓ Óskað verði eftir því að Náttúrufræðistofnun Íslands geri vöktunaráætlun fyrir Hólmanes í samráði við Umhverfisstofnun.
- ✓ Umsjónarsamningur við sveitafélagið Fjarðabyggð verði undirritaður.
- ✓ Hafist verði handa við að loka aflegustígum á svæðinu.
- ✓ Sett verði upp skilti við áningastað á Hólmanesi sem vísar á næstu salerni.
- ✓ Unnið verði að því að stika gönguleiðir í samræmi við deiliskipulag og gönguleiðakort.
- ✓ Skilti um hröphættu verði sett upp þar sem við á.
- ✓ Fræðsluskilti um gróðurfar og vistkerfi verði hönnuð og gerð aðgengileg á svæðinu.
- ✓ Leiðbeiningar og táknmyndir verði settar upp til að draga úr vörðuhleðsum.

2018

- ✓ Unnið verði áfram að lokun aflögustíga
- ✓ Gönguleiðir verði merktar í samræmi við deiliskipulag og gönguleiðakort, með vegprestum og litum þar sem það á við.
- ✓ Fræðsluskilti um búskaparhætti verði hönnuð, í samráði og samstarfi við Minjastofnun og gerð aðgengilega á svæðinu.

2019

- ✓ Fræðsluskilti um landmótun svæðisins og megineldstöð Reyðarfjarðar verði hönnuð og gerð aðgengileg á svæðinu.
- ✓ Allri vinnu við samræmingu skipulag, gönguleiðakorts og gönguleiða á svæðinu skal lokið.
- ✓ Umhverfisstofnun verði í samráði við Fjarðabyggð vegna uppsetningar útikennslusvæðis í fólkvanginum Hólmanesi.

2020

- ✓ Aðstaða til fulgaskoðunar verði standsett, í samstarfi við Fjarðabyggð.
- ✓ Bekkir verði settir upp við gönguleiðir, skv. deiliskipulagi.

2021

- ✓ Aðgerðaráætlun fyrir Hólmanes verði endurskoðuð.

1. Inngangur

Hólmanes er heiti á nesi í Reyðarfirði á Austfjörðum. Svæðið er heimkynni fjölskrúðugs fuglalífs, fjölbreytts gróðurfars og einkennist af grónu flatlendi þar sem brattir hólmar tróna upp úr á stöku stað. Svæðið er vinsælt útivistarsvæði og er friðlýst sem bæði fólkvangur og friðland.

Stjórnunar- og verndaráætlun Hólmaness tekur til bæði fólkvangsins og friðlandsins. Með áætluninni er leitast við að viðhalda verndargildi Hólmanes og á sama tíma að styrkja svæðið sem útivistarsvæði. Við gerð stjórnunar- og verndaráætlana er ávallt byggt á friðlýsingu svæðanna sem um ræðir, sem og samþykktu deili- eða aðalskipulagi fyrir svæðin. Áætlun Hólmaness er unnin í samvinnu við Fjarðabyggð og er sett í samræmi við lög 60/2013 um náttúruvernd.

Starfshópin skipuðu:

Anna Berg Samúelsdóttir, fulltrúi Fjarðabyggðar

Linda Guðmundsdóttir, fulltrúi Umhverfisstofnunar

René Biasone, sérfræðingur Umhverfisstofnunar á Austurlandi vann náíð með hópnum.

Umhverfisstofnun skal vinna stjórnunar- og verndaráætlanir í samvinnu við Náttúrufræðistofnun Íslands og aðrar hlutaðeigandi stofnanir og hagsmunaaðila eftir atvikum sbr. 81 gr. laga 60/2013 um náttúruvernd. Í upphafi vinnunar var gerð samráðsáætlun þar sem tilteknir voru þessir lögbundnu samráðsaðilar. Þeim var sent erindi við upphaf vinnunar til upplýsinga um að hún væri hafin og þeim gefinn kostur á að koma að henni frá upphafi.

Stjórnunar- og verndaráætlunin gildir til ársins 2025 og er skipt upp í þrjú kafla. Fyrstu tveir innihalda bakgrunnsupplýsingar um Hólmanes en í þriðja kafla er að finna stefnumótun og markmið fyrir svæðið. Meðfylgjandi stjórnunar- og verndaráætluninni er aðgerðaáætlun sem gildir til fimm ára. Að fimm árum liðnum skal meta árangur verndarráðstafana og endurskoða og uppfæra aðgerðaáætlun.

Nánari fróðleik um fólkvanginn og friðlandið Hólmanes má finna á heimasíðu Umhverfisstofnunar, <http://www.umhverfisstofnun.is>.

1.1. Leiðarljós

Hér að neðan má sjá leiðarljós fyrir vinnuna en leiðarljósin lýsa framtíðarsýn fyrir svæðið og eru þau útgangspunkturinn þegar unnið er að stefnumótun fyrir Hólmanes. Leiðarljósin eru:

- ✓ Að svæðið sé fyrirmyndar útivistarsvæði
- ✓ Að svæðið gefi gestum tækifæri til að njóta náttúru og fræðast um hana
- ✓ Að lífríki Hólmaness fái að þróast á eigin forsendum
- ✓ Að hugað verði að vernd jarðminja
- ✓ Að náttúruvernd sé í fyrirrúmi í allri framtíðarskipulagningu svæðisins
- ✓ Að svæðið sé, a.m.k. að hluta til, aðgengilegt fyrir alla

1.2. Eignarhald og umsjón

Umhverfisstofnun hefur umsjón með friðlýstum svæðum sbr. 13. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd. Friðlandshluti Hólmaness var áður í eigu ríkis en fólkvangshlutinn er í eigu Fjarðabyggðar. Í dag er svæðið allt í eigu sveitafélagsins. Umhverfisstofnun ber ábyrgð á rekstri friðlandsins en Fjarðabyggð ber ábyrgð á rekstri fólkvangsins í Hólmanesi.

1.3. Lagalegur og stjórnsýslulegur rammi

Hólmanes var friðlýst sem annars vegar friðland og hins vegar fólkvangur árið 1973, samkvæmt lögum um náttúruvernd nr. 47/1971 (Stj.tíð. B, nr. 393/1973).

Aðalskipulag Fjarðabyggðar gildir frá 2007-2027 en í aðalskipulaginu segir að Hólmanes sé ætlað til almennrar útiveru og náttúruskoðunar og að ekki sé gert ráð fyrir öðrum mannvirkjum á svæðinu en þeim sem vænta má vegna almennrar útivistar. Einnig hefur verið unnið deiliskipulag fyrir svæðið og er þar einungis gert ráð fyrir uppbyggingu sem fylgir almennri útivist. Í deiliskipulagi er lagt fram það markmið að auka gildi svæðisins fyrir almenning og stuðla að aðgengi fyrir alla. Sjá nánar á heimasíðu Fjarðabyggðar: www.fjardabyggd.is og heimasíðu Umhverfisstofnunar, www.umhverfisstofnun.is

1.4. Verndargildi og verndarflokkur

Markmiðið með friðlýsingu friðlandshluta Hólmaness er að stuðla að sjálfbærri þróun þess lífríkis sem þar fyrirfinnst. Friðlandið Hólmanes flokkast í IV flokk verndarsvæða skv. skilgreiningu Alþjóða náttúruverndarsamtakanna IUCN. Í IV flokk eru verndarsvæði þar sem stuðlað er að verndun vistgerða, búsvæða lífvera eða einstakra lífvera. Stjórnun slíkra svæða felur í sér að friðlandinu er haldið við með markvissum hætti með það að markmiði að lífríki þess viðhaldist. Áhersla getur verið lögð á fræðslu um lífríki svæðisins sem hluta af stjórnun þess. Slík svæði geta verið brot úr stærri vistkerfum eða lífríkisheildum eða sem hluti af lífríki sem nýtur frekari verndunar á lands- eða alheimsvísu.

Markmiðið með friðlýsingu fólkvangshluta Hólmaness er að auðvelda almenningi aðgang að náttúru og tengdum menningarminjum í nánd við þéttbýli til útivistar, náttúruskoðunar og fræðslu. Fólkvangurinn Hólmanes flokkast í V flokk verndarsvæða skv. skilgreiningum Alþjóða náttúruverndarsamtakanna IUCN. Í V flokk IUCN eru verndarsvæði þar sem samspil manns og náttúru í gegnum tíðina hefur skapað svæðinu sérstöðu sem byggir á vistfræðilegu, líffræðilegu, menningarlegu og sjónrænu gildi þess. Varðveisla þessa samspils er hluti af verndun svæðisins og þeirra náttúrufarslegu og menningarlegu gilda sem svæðið hefur.

2. Lýsing á svæðinu

2.1. Mörk svæðanna

Eskifjarðarmegin er fólkvangurinn, 74 ha, en Reyðarfjarðarmegin er friðlandið sem er 206 ha. Samtals er svæðið því 318 ha. Hólmarnir í landi Hólmajarðar fylgja hinu friðlýsta svæði svo og grynningar og flesjar við ströndina innan marka þess. Mörk svæðisins má skoða nánar í friðlýsingaskilmálum svæðisins í viðauka I og á korti í viðauka II.

2.1.1. Tengsl við grannsvæði

Hólmanes liggur á milli íbúabyggða í Eskifirði og í Reyðarfirði og er vinsælt útivistarsvæði með möguleika á útikennslu fyrir grunnskólabörn á svæðinu. Norðfjarðarvegur, þjóðvegur nr. 92, liggur rétt utan við friðlýsta svæðið. Álverið í Reyðarfirði er í næsta nágrenni hinna friðlýstu svæða en friðlandið í Hólmanesi er rétt fyrir utan þynningarsvæði álversins.

2.2. Náttúruminjar

Hólmatindur rís tæplega 1000 m yfir sjávarmál milli Eskifjarðar og Reyðarfjarðar og teygja Hólmaháls og Hólmanes sig til suðausturs frá honum. Hluti Hólmaháls og allt Hólmanesið er innan marka hinna friðlýstu svæða. Einkennandi fyrir Hólmanes eru klettaborgir sem skaga upp úr flatlendinu í kring og ber Ytri-Hólmaborg hæst af þeim klettum eða 114 m.y.s.¹ Mikill fjölbreytileiki í landslagi, gróðurfari og dýralífi einkennir svæðið.

2.2.1. Jarðminjar

Hólmanes og Hólmaháls eru úr dökku basísku bergi en yst á nesinu er ljósleitt líparít sem er súrt gosberg. Er sá hluti vestasti og yngsti hluti Reyðarfjarðareldstöðvarinnar en hún var virk fyrir 11-12 milljón árum.² Líparít er viðkvæmt og klofnar auðveldlega í flögur en merki þess má sjá norðan og austan við Ytri Borgina.

Jöklar ísaldar hafa sett svip sinn á Hólmanes og landslagið í kring. Er Reyðarfjörður gríðarstór jökulsorfinn dalur en dýpt hans er 130-150 m. Minni jökull hefur skriðið út eftir Eskifirði sem er 30-59 m djúpur. Eftir að eldvirkni lauk við Reyðarfjörð hefur landmótun átt sér stað fyrir tilstilli rofafla, ekki síst jöklanna sem sorfið hafa landslagið í firðinum. Hólmarnir og borgirnar sem einkenna landslagið í Hólmanesi hafa orðið til þegar að hraun tróðst á milli sprungna og storknaði þar. Slík innskot hafa verið harðari en bergið í kring og rofmáttur ísaldarjökulsins því ekki unnið á innskotunum með sama hraða og nærliggjandi bergi. Hólmarnir sem líta út

¹ Fjarðabyggð, ekkert ártal.

² Náttúrustofa Austurlands, 2010.

eins og hvalbök eru vitnisburður um skriðstefnu jökulsins.³ Bannað er að raska jarðminjum innan svæðisins, á þetta einnig við um nýjar og óþarfa vörðuhleðslur.

2.2.2. Gróður

Þurrt mólendi einkennir svæðið út með nesinu. Á milli hólmanna tveggja er að miklu leyti mýrlendi. Margar einkennisplöntur Austfjarða vaxa í Hólmanesi, t.d. maríuvöttur, bláklukka, gullsteinbrjótur, klettafrú og sjöstjarna.⁴ Eru þetta tegundir sem eru nokkuð algengar á Austfjörðum en nokkuð sjaldgæfar annars staðar. Á svæðinu ríkir tegundafjölbreytni en samtals hafa um 150 háplöntutegundir verið skráðar á svæðinu. Tegundir sveppa, mosa og fléttna hafa ekki verið skráðar.⁵ Í Hólmanesi er einnig að finna fremur sjaldgæfar plöntur á borð við stóraburkna sem þrífst vel í skugga kletta og hólma, aronsvönd, villilín, dökkasef og sigurskúf. Stóriburkni og aronsvöndur vaxa einungis í Urðarhvammi, ásamt klettafrú sem einnig vex í Ytir Hólmaborginni. Þá vex á svæðinu hvítt afbrigði bláklukku í Hólmanesi. Engar af þeim 150 tegundum sem skrásettar hafa verið á svæðinu eru á válista eða eru sérstaklega friðaðar.⁶

Lúpína er áberandi á svæðinu og telst til ágengra tegunda. Lúpína var slegin á öllu svæðinu sumarið 2016 og fjarlægð af sjálfboðaliðum SEEDS, undir stjórn Fjarðabyggðar.

2.2.3. Dýralíf

Mikið fuglalíf er í Hólmanesi allt árið um kring. Æðavarp er í nesinu og er fjöldi varpfulga áætlaður um 350 pör.⁷ Æðarfuglinn er á svæðinu allt árið um kring en kollurnar og ungar dvelja í fjörum fram eftir sumri. Fjölmargar fuglategundir verpa í klettum, láglendi og fjöru í Hólmanesi. Þar á meðal má nefna þúfutittling, steindepil, skógarþröst, kríu, ritu, silfurmaf og svartbak. Einnig sést stöku sinnum til æðarkóns. Af dýrategundum á válista verpur hrafn í Hólmanesi og grágæs í nesinu og nágrenni. Áður verpti bjargdúfa í hólmunum en henni var útrýmt á níunda áratug síðustu aldar.⁸ Refur sést reglulega í Hólmanesi og finnst þar reglulega greni.⁹

Friðað æðavarp er á svæðinu og er umferð gangandi manna takmörkuð á tímabilinu frá 15. apríl til 15. júlí, við Leirhöfða, í nágrenni Hrútatanga og í Borgarhvammi. Kort með nákvæmum staðsetningum á takmörkunum er að finna í deiliskipulagi svæðisins sem er að finna á heimasíðu Umhverfisstofnunar, www.ust.is. Geta ber að þessar takmarkanir eru utan almennra gönguleiða á svæðinu.

³ Náttúrustofa Austurlands, 2010.

⁴ Fjarðabyggð, ekkert ártal.

⁵ Guðrún Áslaug Jónsdóttir, Skarphéðinn G. Þórisson og Kristín Ágústsdóttir. 2003.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Fjarðabyggð, ekkert ártal.

2.3. Menningarminjar

Nokkuð er um menningarminjar í Hólmanesi. Um menningarminjar gilda lög 20/2008 og fer Minjastofnun Íslands með umsjón menningarminja. Voru menningarminjar í Hólmanesi kannaðar og skráðar af minjaverði Austurlands áður en Vegagerðin breytti legu Norðfjarðarveggar árið 2009.¹⁰

Jörðin Hólmar í Reyðarfirði var kirkjujörð og prestsetur og var um tíma talin eitt besta brauð landsins vegna hlunninda sem jörðinni fylgdi.¹¹ Var búsetu á jörðinni hætt síðla síðustu aldar. Hluti Hólmajarðar er friðlandið í Hólmanesi. Á norðanverðu Hólmanesi eru leifar af öðru býli nefndu Baulhús, sem var afbýli frá Hólumum.

Völvuleiði er þjóðsagnaörnefni við hlaðna vörðu efst á Hólmahálsinum, rétt innan marka friðlandsins að vestanverðu. Þar er talið að hvíli öflug völvu, sem er í dag hollvættur Reyðarfjarðar. Á hún meðal annars að hafa afvegaleitt Tyrki á ránsferð þeirra um Reyðarfjörð árið 1627.¹²

2.4. Landnotkun

Svæðið er að mestu notað til útivistar og náttúruskoðunar og hafa hefðbundnar nýttjar að miklu leyti fallið niður. Lengi var sláttur og beit stunduð á svæðinu. Fjárbreit hefur að mestu verið lögð af, þó gengur fé einstaka sinnum á svæðið frá Fljótsdalshéraði en fer minnkandi.

Umhverfisstofnun hafa ekki borist margar umsóknir um leyfi vegna kvikmynda- eða ljósmyndatöku á svæðinu þó einstaka leyfi hafi verið gefin út til slíkra framkvæmda. Allt rask á svæðinu er háð leyfi Umhverfisstofnunar. Á þetta einnig við um kvikmyndatöku og ljósmyndun þar sem setja þarf upp leikmuni eða breyta með einhverju móti aðstæðum á friðlýstu svæðunum tveimur.

Skotveiði er bönnuð innan svæðisins en dúntekja er stunduð af afkomendum ábúenda á Hólumum.

2.5. Ferðapjónusta og útivist

Svæðið er eins og áður sagði vinsælt útivistarsvæði en þar má finna fjölmargar styttri gönguleiðir. Þá er svæðið einnig ætlað til útikennslu fyrir grunnskólanemendur frá nærliggjandi byggðum.

2.6. Innviðir og mannvirki

Samkvæmt friðlýsingarskilmálum fyrir hin friðlýstu svæði í Hólmanesi er jarðrask og mannvirkjagerð bönnuð, nema með fengnu leyfi frá Umhverfisstofnun. Innviðir eru í

¹⁰ Vegagerðin, ekkert ártal.

¹¹ Hjörleifur Huttormsson, 1990.

¹² Ibid.

lágmarki á svæðinu og eru til þess ætlaðir að auðvelda fólki útivist á svæðinu. Við Hólmaháls er bílastæði og áningastaður þar sem hægt er að njóta útsýnis yfir Hólmanes og borða nesti. Samkvæmt deiliskipulagi er stefnt að því að áningastaðir verði einnig við útikennslusvæði og á bæjarstæði Hólma, sem liggur fyrir utan friðlandsmarka.

Árin 2013 og 2014 fengust styrkir frá Framkvæmdasjóði ferðamannastaða til að vinna að uppbyggingu innviða. Árið 2014 var unnið að framkvæmdum á áningarstað á Hólmahálsi. Hlaðinn var veggur við útsýnisstað og ruslatunnuskýli sett upp. Sjálfboðaliðar unnu að stígagerð og viðhaldi stíga innan Hólmaness. Vorið 2015 var lokið við framkvæmdir á áningastaðnum við Hólmaháls.

2.6.1. Vegir og vegslóðar

Þjóðvegur liggur rétt fyrir ofan friðlýsta svæðið, yfir Hólmaháls, og er þar áningastaður og bílastæði með útsýni yfir svæðið. Þaðan er hægt að ganga niður í Hólmanes.

Vegslóði liggur Eskifjarðarmegin, í fólkvanginum og mun nýtast til að auðvelda aðgengi að útikennslusvæði.

2.6.2. Stígar, gönguleiðir og skilti

Svæðið býður upp á fjölmargar gönguleiðir þar sem gestum gefst tækifæri til að skoða mismunandi náttúrufar og komast í mikið návígi við lífríki svæðisins. Sveitafélagið Fjarðabyggð hefur gefið út gönguleiðakort fyrir svæðið en myndina er hægt að sjá á korti í viðauka III. Stikun gönguleiða í Hólmanesi er ábótavant á köflum og eru litamerkingar og númer gönguleiða ekki alltaf í samræmi við gönguleiðakortið. Gönguleiðirnar sjálfar eru flestar skýrir slóðar í landslaginu en nokkuð er þó um aflegustíga. Stígar um votlendisbletti á svæðinu geta verið óljósir og villuleiðandi.

Fræðsluskilti eru við bílastæði.

2.7. Rannsóknir og vöktun

Náttúrustofa Austurlands hefur séð um rannsóknir og vöktun á svæðinu, í samstarfi við Fjarðabyggð, en nánari upplýsingar er að finna á heimasíðu hennar: www.na.is. Náttúrufræðistofnun Íslands skal vinna vöktunaráætlun fyrir friðlýst svæði í samráði við Umhverfisstofnun og skal hún vera hluti stjórnunar- og verndaráætlunar viðkomandi svæðis. Sú vöktunaráætlun liggur ekki fyrir við útgáfu þessarar áætlunar.

Innan Hólmaness eru tveir vöktunarpunktar Alcoa Fjarðaráls en þeir skila árlega mælingum til Umhverfisstofnunar. Markmið vöktunaráætlunarinnar er að fylgjast með áhrifum álversins í Reyðarfirði á nærsvæði þess en Hólmanes liggur við mörk þynningarsvæðis álversins.¹³

¹³ Sjá nánar á slóðinni:

http://ust.is/library/Skrar/Atvinnulif/Starfsleyfi/Eftirlitsskýrslur/alver/Alcoa_voktunaraetlun_2014.pdf

Enginn föst landvarsla er í Hólmanesi né á friðlýstum svæðum á austfjörðum en mikil þörf er á slíkri vörslu.

Starfsmenn og sjálfboðaliðar Umhverfisstofnunar hafa séð um úttekt á göngustígum á svæðinu, ásamt umhverfisstjóra Fjaðrabýggðar.

2.8. Kynning og fræðsla

Svæðið er hentugt fyrir útikennslu og náttúruskoðun margs konar og er stefnt á að virkja grunnskólana í kring til að nota það sem slíkt þegar uppbygging á útikennslusvæði er lokið.

Fræðsluskilti eru við áningastað hjá þjóðvegi líkt og áður hefur verið talið upp (kafla 2.6.3. um skilti) en þörf er á frekari fræðslu við gönguleiðir.

3. Markmið, stefna og leiðir

Markmið þessarar áætlunar er að viðhalda verndargildi bæði fólkvangs og friðlands í Hólmanesi, lífríki svæðanna og gróðri. Þá er markmiðið að draga fram þau tækifæri sem felast í svæðinu til náttúrufræðslu og útivistar. Í þessum kafla verður leitast við að skilgreina nánar markmið fyrir svæðið, útskýra framtíðarstefnu þess og kortleggja aðgerðir sem framkvæma þarf á næstu árum. Stefna þessi, sem unnin er í takt við aðal- og deiliskipulag svæðisins, felur í sér þær aðgerðir sem Umhverfisstofnun mun hafa aðkomu að. Samkvæmt deiliskipulagi eru fyrirhugaðar aðgerðir og innviðaupbygging í fólkvangi í Hólmanesi sem eru á snæri sveitafélags. Umhverfisstofnun styður þá stefnu sem kemur fram í deiliskipulagi svæðisins og þær framkvæmdir sem stefnt er að í tengslum við það. Fyrir liggur samningur um umsjón friðlandsins og skal stefnt að undirritun hans þegar þessi stjórnunar- og verndaráætlun tekur gildi.

Aðgerðir:

- ✓ Umhverfisstofnun undirriti umsjónarsamning vegna friðlands í Hólmanesi.

3.1. Náttúruminjar

Varðveita skal jarðminjar, gróður og dýralíf á svæðinu og veita fólki tækifæri til að skoða og fræðast um hið fjölbreytta líf og þær jarðminjar sem finnast í Hólmanesi.

3.1.1. Jarðminjar

Jarðminjar skulu varðveittar og hólmunum sem einkenna Hólmanes gefið vægi sem áhugaverðar jarðminjar. Hólmannir standa sem vitnisburður um landmótun á svæðinu og í þeim fellst tækifæri til menntunar og náttúrufræðslu. Skal því stefnt að því að auka fræðslu um landmótun svæðisins. Að sama skapi eru líparítrík svæði kjörin fyrir fræðslu á megin eldstöð Reyðarfjarðar og skal gefa gestum kost á slíkri fræðslu. Beina skal tilmælum til gesta svæðisins um að hlaða ekki vörður og fylgja þeim eftir með leiðbeiningum.

Aðgerðir:

- ✓ Fræðsluskilti um landmótun svæðisins verði hannaður og aðgengilegur á svæðinu.
- ✓ Fræðsluskilti um megineldstöð Reyðarfjarðar verði hannaður og aðgengilegur á svæðinu.
- ✓ Leiðbeiningar og táknmyndir verði settar upp til að draga úr vörðuhleðslum.
- ✓ Vörður séu reglulega upprættar.

3.1.2. Gróður

Stuðla skal að almennri fræðslu um gróður svæðisins og hvetja til útikennslu og náttúruupplifunar innan þess. Sérstaklega skal efla fræðslu um fágætar tegundir og þær einkennisjurtir Austfjarða sem vaxa á svæðinu. Þá skal svæðið nýtt til fræðslu á mismunandi

vistkerfum sem þar finnast. Hefta skal útbreiðslu lúpínu og annarra tegunda er teljast framandi og ágengar.

Stuðla skal að því að fólk fylgi göngustígum og merktum leiðum á ferð sinni um friðlýstu svæðin tvö. Þannig er unnið gegn myndun aflegustíga og gróðurrofi.

Aðgerðir:

- ✓ Loka skal aflegustígum
- ✓ Árlega skal slá lúpínu í Hólmanesi.
- ✓ Fræðsluskilti um gróðurfar og vistkerfi verði hönnuð og sett upp á svæðinu.

3.1.3. Dýralíf

Vernda skal dýralíf Hólmaness og gefa því tækifæri til að dafna á eigin forsendum. Gestir skulu ávallt umgangast fugla og önnur dýr af varkárni. Sérstaka aðgát skal sýna á varptíma fugla og þegar yrðlingar eru í grenjum. Virða skal takmarkanir á umgengni vegna æðavarps sbr. kafla 2.2.3. hér að ofan. Leita skal leiða til að gefa fólki margs konar tækifæri á fuglaskoðun og annarar dýralífsskoðunar á svæðinu með skipulagi gönguleiða og fræðslu á svæðinu. Stefnt skal að því að auka vöktun á öllu dýralífi svæðisins.

Meðferð skotvopna er bönnuð innan friðlands.

Samkvæmt 13. gr. laga 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, njóta minkar ekki friðunar. Verði talið nauðsynlegt að uppræta mink innan svæðisins skal það gert í samráði við Umhverfisstofnun og Fjarðabyggð.

3.2. Menningarminjar

Stuðla þarf að verndun menningarminja margs konar, á það við um fornminjar, örnefni og þjóðsögur og jafnvel munnmælasögur er tengjast svæðinu. Skal ávallt leita samráðs Minjastofnunar vegna fræðslu um menningarminjar eða verndarráðstafanir hvers konar er snerta menningar- og fornminjar á svæðinu.

Aðgerðir:

- ✓ Fræðsluskilti um búskaparhætti verði hönnuð og sett upp við tilheyrandi menningarminjar, í samráði og samstarfi við Minjastofnun.

3.3. Landnotkun, ferðaþjónusta og útivist

Landnotkun á svæðinu er helst í formi útivistar þó hún einskorðist ekki við hana. Stefnt er að því að svæðið nýtist til náttúrufræðslu og að útbúin sé aðstaða til útikennslu innan fólkvangsins Hólmanesi. Umhverfisstofnun styður við þá fyrirætlun sveitafélagsins og þá stefnu eins og hún er lögð fram í deiliskipulagi svæðisins enda telur stofnunin hana í takt við aðrar áherslur í stefnumótun svæðisins. Aðaláhersla í ferðaþjónustu á svæðinu er að svæðið bjóði upp á lifandi náttúruupplifun þar sem fólki gefst tækifæri á að njóta útivistar og

fjölbreyttra gönguleiða. Þá verður einnig viðhaldið þeirri stefnu að gefa ferðamönnum kost á áningastað við þjóðveginn uppi á Hólmahálsi þar sem hægt er að borða nesti og njóta útsýnis yfir svæðið.

Svæðið er, samkvæmt aðalskipulagi Fjarðabyggðar, friðað fyrir búfjárbætur og er stefnt að því að halda því þannig.

Dúntekja verði áfram stunduð með hefðbundnum hætti af ábúendum en hún er á ábyrgð landeiganda.

3.4. Innviðir og mannvirki

Innviðauppbýgging verður samkvæmt deiliskipulagi svæðisins en þar er gert ráð fyrir lágstemmdum innviðum sem stuðla að útivist og náttúruupplifun gesta. Nauðsynlegt er að leyfi Umhverfisstofnunar liggi fyrir áður en ráðist er í framkvæmdir eða innviðauppbýggingu sem felur í sér jarðrask.

Samkvæmt deiliskipulagi er gert ráð fyrir salernisaðstöðu við Hólmaháls og við bæjarstæði Hólma, sem er utan friðlandsmarka og gildir stjórnunar- og verndaráætlunin ekki fyrir þann hluta deiliskipulags. Skoða skal hvort staðsetning fyrir salerni sér hentugari við útikennslusvæði Hólmaness, Eskifjarðarmegin en á Hólmahálsi sjálfum. Ef niðurstaðan verður sú að salerni skal byggt annars staðar en deiliskipulag gerir ráð fyrir skal breyta deiliskipulaginu í samræmi við það, áður en farið er í framkvæmdina.

Ekki er gert ráð fyrir gönguleiðum umfram þær sem eru settar fram á deiliskipulagi og í fyrirliggjandi gönguleiðakorti. Fyrir neðan Hólmaháls verður aðeins innviðauppbýgging sem tengist gönguleiðum, útikennslu og náttúruskoðun en engin aðstaða eða innviðauppbýgging umfram það. Samkvæmt deiliskipulagi er gert ráð fyrir lágstemmdum skiltum, bekkjum og aðstöðu til fuglaskoðunar á svæðinu og skal stefnt að uppbyggingu þessara innviða á næstu árum (sjá aðgerðaáætlun). Skulu gönguleiðir falla vel að landslagi og innviðir, á borð við fuglaskoðunarhús eða bekki, vera lágstemmdir. Aðgengi fyrir fatlaða skal vera að útikennslusvæði.

- ✓ Aðstaða til fulgaskoðunar verði byggð.
- ✓ Bekkir verði byggðir við gönguleiðir

3.4.1. Stígar og gönguleiðir

Verulegar úrbætur þarf á göngustígum innan Hólmanes og á þetta við bæði friðlands- og fólkvangsmegin. Mikilvægasta skref í uppbyggingu á svæðinu er að endurbæta og skilgreina betur gönguleiðir á svæðinu. Aflegustígum skal lokað og gróðursár grædd. Gönguleiðir skulu vera vel skilgreindar og merktar. Skulu gönguleiðir og merkingar á þeim vera samræmdar sbr. fyrirliggjandi gönguleiðakort og deiliskipulag.

Aðgerðir:

- ✓ Loka skal öllum aflegustígum
- ✓ Merkja skal gönguleiðir í samræmi við fyrirbyggjandi skipulag og gönguleiðakort

3.4.2. Skilti

Þau skilti sem sett verða upp skulu vera í formi fræðsluskilta og QR kóða skilta. Skal fræðsluefnið vera aðgengilegt við áningarstaði og á gönguleiðum og hannað með það að markmiði að fræða gesti um gróður, dýralíf, jarðfræði og fyrri búskaparhætti á svæðinu.

Draga þarf úr óþrifnaði á Hólmahálsi og vísa fólki á nærliggjandi salerni og gefa til kynna fjarðlægd þeirra frá áningastaðnum í báðar áttir, til Reyðarfjarðar og Eskifjarðar.

Auka þarf upplýsingagjöf um hröphættu á svæðinu.

Aðgerðir:

- ✓ Skilti um hröphættu verði sett upp þar sem við á.
- ✓ Fræðsluskilti hönnuð og sett upp á viðeigandi stöðum.
- ✓ Setja upp skilti sem vísar á næstu salerni við áningastað.

3.4.3. Sorp og sorphirða

Ein sorptunna er á bílastæði og er gert ráð fyrir sorptunnum við bæjarstæði Hólma, sem er utan marka hinna friðlýstu svæða. Engar sorptunnur skulu vera við gönguleiðir innan Hólmaness og skal fólk taka allt sorp með sér og farga því annað hvort við áningastaðina eða við aðra skilgreinda sorplosunarstaði.

3.4.4. Rekstur, landvarsla og eftirlit með innviðum

Auka þarf landvörslu á svæðinu töluvert og stuðla að því að landvörður verði á sumartíma með aðsetur í nágrenninu. Stefnt er að heilsársstöðu sérfræðings á Austurlandi, sem færi með yfirumsjón svæðisins.

3.5. Rannsóknir og vöktun

Stefnt skal að því að gerð sé vöktunaráætlun fyrir friðlandið og skal Umhverfisstofnun vera í samráði við Náttúrufræðistofnun Íslands vegna hennar.

Sveitafélagið Fjarðabyggð stefnir að því að koma á fót, ásamt Náttúrustofnun Austurlands, úttekt á faunu og flóru innan verndarsvæðanna ásamt áframhaldandi vöktun til sex ára. Markmið verkefnisins er m.a. að rannsaka áhrif refs á fuglalíf á tveimur friðlýstum svæðum innan Reyðarfjarðar, annars vegar í Hólmanesi og hins vegar í fólkvangi Neskaupsstaðar en svæðin einkennast af svipuðum vistgerðum og aðstæðum að mörgu leyti. Í fólkvanginum Hólmanesi hefur refur þó verið látinn óátalinn en í fólkvangi Neskaupsstaðar hefur honum verið haldið í skefjum. Með rannsókninni gefst tækifæri til að bera saman svæðin og sjá hvort

friðun refs höggvi raunveruleg skörð í fuglastofna eða ekki. Umhverfisstofnun lítur svo á að rannsóknin sé svæðinu til bóta og í takt við þær áherslur sem fram koma í friðlýsingu svæðisins og skipulagi.

Stefnt skal að því að gerð sé vöktunaráætlun fyrir friðlýstu svæðin tvö en Náttúrustofnun Íslands ber ábyrgð á gerð slíkrar áætlunar, í samráði við Umhverfisstofnun.

Aðgerðir:

- ✓ Óskað verði eftir því að Náttúrufræðistofnun Íslands geri vöktunaráætlun fyrir friðlandið, í samráði við Umhverfisstofnun.

3.6. Kynning og fræðsla

Vekja þarf athygli á náttúrufari svæðisins með aukinni fræðslu. Með reglubundinni landvörslu væri hægt að bjóða upp á náttúruskoðun í Hólmanesi.

3.7. Mönnuð og ómönnuð loftför

Drónar skulu leyfiskyldir innan bæði friðlands og fólkvangs í Hólmanesi með það að markmiði að verja fugla og annað dýralíf á svæðinu fyrir óþarfa röskun.

Heimildir

- Fjarðabyggð. (Ekkert ártal). Gönguleiðir og áhugaverðir staðir (gönguleiðabæklingur).
Fjarðabyggð: Reyðarfirði.
- Náttúrustofa Austurlands. (2010). Hólmanes – Landslag og jarðfræði. Fengið af slóðinni:
<http://na.is/index.php/2010/222-holmanes-landsla-og-jarefraeei> þann 12. maí 2016.
- Guðrún Áslaug Jónsdóttir, Skarphéðinn G. Þórisson og Kristín Ágústsdóttir. (2003).
Hólmanes og Hólmaháls – lífríki og verndargildi svæðisins. Náttúrustofa Austurlands: Neskaupsstað.
- Vegagerðin. (Ekkert ártal). *Kynning framkvæmdar. Norðfjarðarvegur um Hólmaháls*. Fengið af slóðinni
[http://www.vegagerdin.is/vefur2.nsf/Files/NordfjvHolmahalsKynning/\\$file/NordfjvHolmahalsKynning.pdf](http://www.vegagerdin.is/vefur2.nsf/Files/NordfjvHolmahalsKynning/$file/NordfjvHolmahalsKynning.pdf) þann 29. ágúst 2016.
- Hjörleifur Huttormsson. (1990). Í blíðviðri um Reyðarfjarðarhrepp hinn forna. *Þjóðviljinn*, 1990(126), 5.

Viðauki I

Auglýsing frá [Umhverfisstofnun].

Að tillögu sveitarstjórnar Eskifjarðarhrepps hefur [Umhverfisstofnun] ákveðið á fundi sínum 7. maí 1973 að friðlýsa Hólmanes og hluta Hólmaháls í Eskifjarðar- og Reyðarfjarðarhreppi. Er eignarhluti Eskifjarðarhrepps fólkvangur samkvæmt 26. gr. laga nr. 47/1971 um náttúruvernd, en eignarhluti ríkisins í Reyðarfjarðarhreppi friðland samkvæmt 24. gr sömu laga.

Mörk svæðisins eru þessi:

Hið efra um Langhamra ofan núverandi þjóðvegjar. Eskifjarðarmegin liggja þau úr enda Langhamra í hreppamörk rétt vestan Völvuleiðis og þaðan niður eftir melrinda stystu leið til sjávar utan við ytri Bólklettseyri. Reyðarfjarðarmegin eru mörkin frá innri enda Langhamra utan Illukeldu þvert á þjóðveg niður í beitargirðingu Hólmajarðar og fylgja henni til sjávar við Hörganes. Hólmarnir í landi Hólmajarðar fylgja hinu friðlýsta svæði svo og grynningar og flesjar við ströndina innan marka þess.

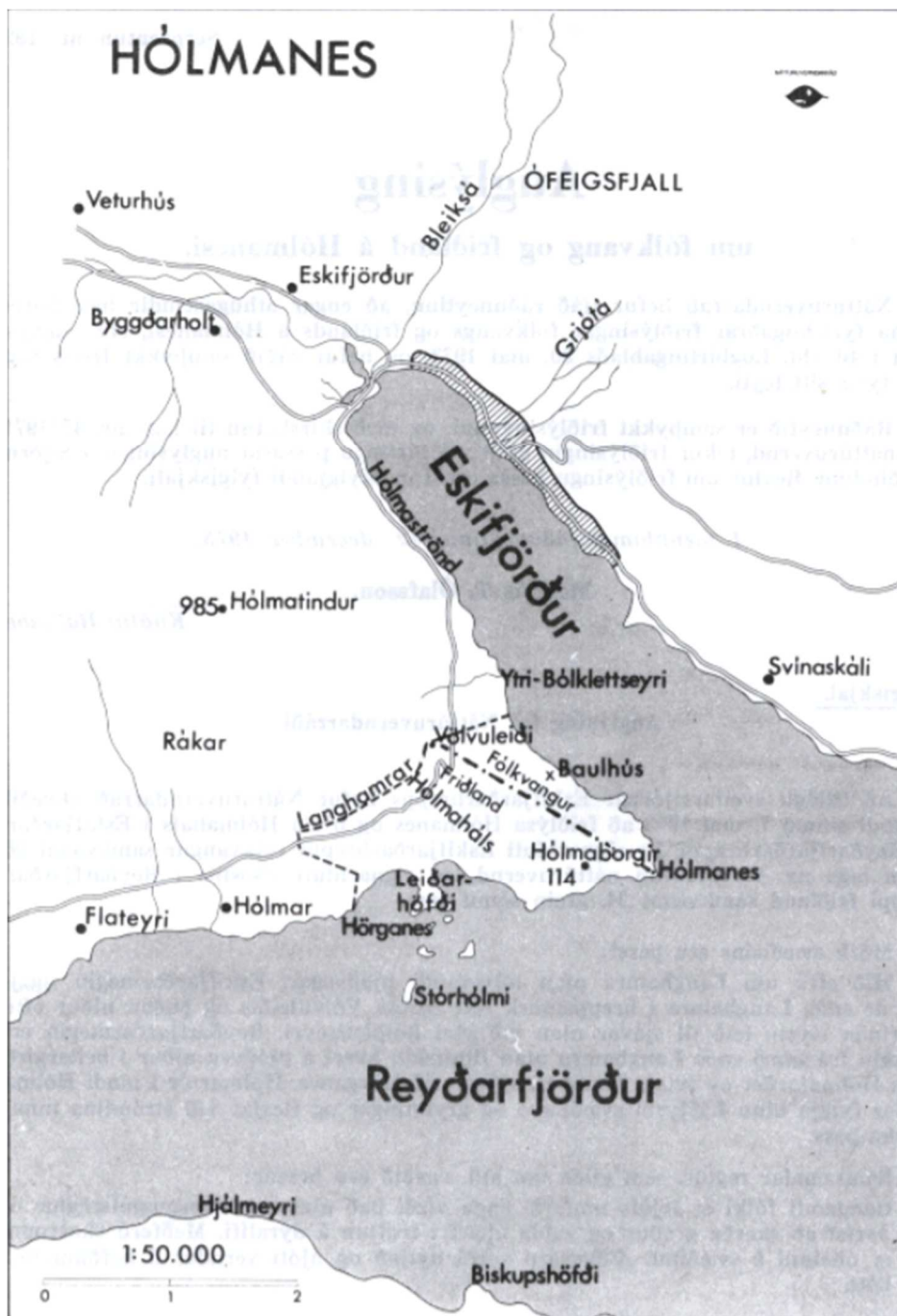
Samræmdar reglur, sem gilda um allt svæðið eru þessar:

1. Gangandi fólki er frjálts umferð, enda virði það almennar umgengisreglur og varist að skerða gróður og valda óþarfri truflun á dýralífi. Meðferð skotvopna er óheimil á svæðinu. Æðarvarp verði nytjað og njóti verndar á hefðbundinn hátt.
2. Mannvirkjagerð er óheimil á svæðinu og allt jarðrask er þar bannað utan eðlilegt viðhald þjóðvegjar, enda fylgi því ekki efnistaka á svæðinu sjálfu. Vélknúnum tækjum má aðeins aka eftir þjóðvegi.
3. Sauðfjárbreit verður látin óátalin á svæðinu fyrst um sinn, enda verði ekki um aukningu beitar að ræða frá því sem tíðkast hefur síðustu ár. Verði breyting á og svæðið girt og friðað fyrir beit skal ákvörðun þar að lútandi tilkynnt ábúanda á Hólmum með tveggja ára fyrirvara.
4. Undanþágur frá reglum þessum eru háðar samþykki [Umhverfisstofnunar].

Umsjón með svæðinu er í höndum þriggja manna. Skulu sveitarstjórnir Eskifjarðar- og Reyðarfjarðarhrepps tilnefna einn mann hvor, en Umhverfisstofnun hinn þriðja og er hann formaður. Starfstími nefndarinnar er milli sveitarstjórnarkosninga. Kostnaður, sem leiðir af stofnun og rekstri hins friðlýsta svæðis, greiðist að jöfnu af ríki og Eskifjarðarhreppi.

Friðlýsingarskilmálar fyrir friðland og fólkvang í Hólmanesi

Viðauki II

Friðlandsmörk

Viðauki III

Gönguleiðakort fyrir Hólmanes¹⁴

¹⁴ Fjarðabyggð, ekkert ártal.

